

A „VISITATIO MESTERE”: MÁRIA LÁTOGATÁSA ERZSÉBETNÉL

FRANCIA RAJZOK KIÁLLÍTÁSA A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN

A Szépművészeti Múzeum Grafikai Osztályának ezévi nagy rajzkiállításán a francia anyag került bemutatásra. Az előző kiállításokkal kapcsolatban már részletesen foglalkoztunk dr. Hoffmann Edithnek, a gyűjtemény kitűnő vezetőjének, oly fontos és nagybecsű munkásságával, melyet a rajzanyag ismertetésére rendezett, sorozatos kiállításaival kifejt. A most zárult kiállítás minden tekintetben méltó folytatása az előzőeknek, sőt egyes részeiben, különösen az újabb anyag terén, oly pompás és bőséges, hogy az eddig látottakat még felül is múlja. A kiállított lapok, a XIX. századig, majdnem kivétel nélkül a múzeum anyagából kerültek ki, míg az újabbkori anyag hiányait magyar magángyűjteményekből sikerült pótolni. U. i.

hazai magángyűjteményeink éppen a XIX. századbéli francia művészet terén eléggé gazdagok.

A kiállítás időrendi sorrendben végigvezet a francia művészet összes jelentős fázisain. Bevezetőül látjuk a könyvillusztráció néhány példáját, a francia miniatűr-festészet remekait, melyek ragyogó színekkel, pompás renaissance keretükkel harmonikusan illeszkednek a kézirat kalligráfiájába. A *tours-i* iskola XV. századbéli imádságos könyvének különös érdekességet kölcsönöz, hogy ősrégi hazai tulajdon, dr. Hoffmann Edith kimutatása szerint *Kálmáncsehi Domokos* székesfehérvári prépost gyűjteményéből való. A kéziratokat részben a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtára, részben a

Magyar Tudományos Akadémia könyvtára bocsátotta a kiállítás rendelkezésére.

A XVI. század képviselői közt szerepel a *fontainebleau*-i iskolának néhány lapja, ama művészcsoporthoz, amely a királyi kastély dekorálásával megbízott olasz mesterek (főképpen Primaticcio) hatásait mutatja. Ugyanekkor, valamint a következő század folyamán a francia művészet egy másik irányzata a németalföldi realiztikus törekvések befolyása alá került. Ide sorozhatjuk *Lagneau* (vagy Lanneau), „örög nő arcképet”, rendkívül karakterisztikus fekete és vörös krétarajzot, mely szinte a karikozás határáig menően, rideg körülhatárolással tárja fel a modell vonásait, petyhüdt bőrt, ezernyi, mély ráncát. A XVII. század jellegzetes, átlagos barokk-rajzai után *Poussin* következik, a század nagy mestere, akit néhány eredeti¹ és pár iskolarajz képvisel. Poussin-ben összpontosulnak első ízben mindazok a sajátosságok, melyeket azóta a pur sang klasszikus francia művészeti jelleg alatt értünk: páthoz nélkül való, nemes mértékletesség és a kompozíció remekül kiegyensúlyozott, tiszta, világos törvényszerűsége. Természetes, hogy e sajátosságok folytán festményei inkább plasztikus, mint festői jellegűek, minek folytán, igen találóan, „le peintre le plus sculpteur qui fût jamais” szokták mondani. Poussin teremtette meg a „heroikus tájfestészet” képfaját, ama komponált, arkadikus tájfantáziákat, melyek elgondolásukat, inspirációjukat az olasz égal antik kultúrával átítatott és görög-római attributumokkal teltetett légköréből merítik. Az ezzel rokon művészi fantázia még jobban felkocza, monumentalizálja az amúgyis heroikus jellegű témát. Poussin rajzain különösen élesen tűnik ki a rajz és befejezett kompozíció közötti eklatáns különbség: míg kéz festményei higgadt, leszűrödött, örök érvényű vetületei a művészi elgondolásnak, a rajz a művész útjának kereső, tapogatózó stációjára világít rá. Dikciója közvetlenebb, nem oly elvont, frissebb és spontánabb, olykor zavarosabb is, de mindenképpen igen értékes, mert legtöbbször többet árul el az éreisi, fejlődési folyamatból, mint maga a festmény. Poussin kortársa és művészetének egyenrangú, sőt talán még öt is túlszárnyaló versenytársa *Claude Gellée* (lotharingiai származása folytán *Claude Lorrain* néven ismeretes), ki nemesen komponált, végtelenül fenséges tájbrázolásaiban a fény és atmoszféra ezernyi rejtelmét és változatát csodás, szinte poetikus finomsággal tárja fel.

Covrtois-nak (más néven Bourguignon), „a csatafestészet *Raphael*ének” mozzalmak, tipikus csatajelenete után egész sor átlagos rajzot találunk a kor akadémikus doktrínájá-

ban virtuózzá teljesedett, de sokszor száraz művészi munkáit, melyeken keresztül vezet az út a XVIII. század nagy festőjéhez, kik a francia művészet fejlődésének újabb, jelentős fázisát képviselik. A „rokokó” néven ismert és felületesen csak pajzán játékosággal és galáns kalandokkal karakterizált korszak küszöbén *Watteau* áll, minden idők egyik legnagyobb és legkomolyabb művésze, akinek festményeiből a való élet és művészi vízió különös, egyedülálló és felülmúlhatatlan összekapcsolása tükröződik. A „fetes galantes” néven ismert képtípus nagymestere, aki az arkadikus tájbrázolások mitológiai staffage-a helyébe saját kora társaséletének alakjait léptette, de nem a divatos pástorjátékok frivol modorában, hanem valami különös, halk, víziószerű módon, mely csakis az ő művészetének a sajátossága. Egy túlfinomult társadalom aestheticizmusa és földöntúli grácia sugárik kompozícióiból. A kiállított tanulmánylap, melyen női alakokat és redőtanulmányt láthatunk, világosan mutatja, minő gondos megfigyelésből és precíz előtanulmányból bontakoznak ki étherikus könnyedségű, felülmúlhatatlan bájjal teltetett alakjai. A többszínű krétával, sőt papírra vetett rajz halatlan finomságról tanuskodik, a legnagyobb-fokú rajzkészség mellett. *Boucher*-nek, akit legelőszóbb bőrű vénuszai és leppüfőképek amorettejai a rokokó legnépszerűbb festőjévé avattak, csak néhány iskolarajzát láthatjuk. Annál jobb fogalmat kapunk *Fragonard* művészetéről, akinek egyik rajza előtanulmány egy Louvre-beli festményhez, másik műve pedig részletvázlat a tivoli-i Villa d'Este csodás szépségű parkjáról, melynek építészeti és természeti harmóniája sok variációhoz inspirálta. *Hubert Robert* római romantikus rajzát és vedutáit a század második felének antik művészetért rajongó és archaeológiai tanulmányok felé hajló törekvéseiről tanuskodnak.

A XIX. századdal beköszönt a francia festészet legnagyobb korszaka. A század folyamán a franciáké a vezetőszerep a festészet terén. Az összes szépművészeti mozzalmak, melyek karöltve a képzőművészettel, új irányokat és a művészet forradalmosítását vezették be, innen vették kiindulásukat. Klasszicizmus, romantizmus, realizmus és impresszionizmus, valamint a *plein-air* Franciaországból indultak világhódító útjukra. Gyors egymásutánban váltakoztak az irányzatok, a művészi felfogás és előadásmód variánsai, melyeknek irodalmi szószólói, theoretikusai, valamint gyakorlati realizálói közt meglepően nagy számban szerepelnek a legnagyobb nevek.

J. L. David két rajza jellegzetesen ismereti a művészet, aki a XVIII. század festőisége után a szigorú kompozíció és antik

¹ Repr. a *Magyar Művészet* II. (1926) évf. 5-ik számában a 287. lapon.

LAGNEAU VAGY LANNEAU, XVII. SZ. ELSŐ FELE: ÖREG NŐ AR-
KÉPE. Fekete és vörös kréta. A Poggi- és Esterházy-gyűjteményből
Az Orsz. M. Szépművészeti Múzeum tulajdona

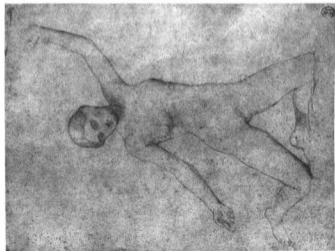
GELLÉE, CLAUDE MÁSKÉNT LE LORRAIN (1600—1682): SZARVASVADÁSZAT
Biszterrel lavírozott krétarajz. A Crozat-, Nourri-, Andri-, Poggi- és Esterházy-gyűjteményekből
Az Orsz. M. Szépművészeti Múzeum tulajdona

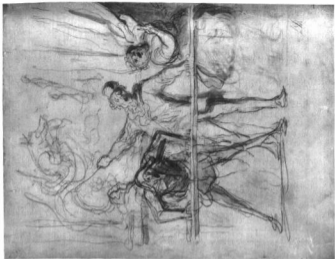
WATTEAU, JEAN ANTOINE (1684—1721): TANULMÁNYLAP. Háromszíni kréta, barna papíron
Kleinberger Ferenc úr ajándéka. 1912. Az Orsz. M. Szépművészeti Múzeum tulajdona

FRAGONARD, JEAN HONORÉ (1732—1806):
A VILLA D'ESTE TIVOLIBAN 1759-BÓL. Vörös kréta
Az Esterházy-gyűjteményből. A Szépművészeti Múzeum tulajdona

INGRES, JEAN AUGUSTE DOMINIQUE (1780–1867): TANULMÁNY
A „XIII. LAJOS FOGADALMA” C. FESTMÉNY EGYIK ANGYALÁHOZ
Montaubani iskolapéldá, 1824, Genéva
Biro Hatvany Ferenc ár tulajdona

DAUMIER, HONORE (1808 vagy 1810–1879): VASÁRI KOMÉDIÁSOK
Vörös és fekete kréta, tus
Biro Hatvany Ferenc ár tulajdona

DELACROIX EUGENE (1798—1863): SZENT SEBESTYÉNT SZENT ASSZONYOK APOLJÁK, Tullraje
A Chrámy-gyűjteményből, Budapesti múzeumból

szellem jegyében álló klasszicizmust hirdette. David illusztrátora az antik történelemnek és a császárság korának, egyben legfontosabb reprezentánsa az archaeologikus elemekkel telített „empire-stílusnak”. Vele szellemben ugyan rokon, de művészetében magasan felette áll *Ingres*, a rajz egyik legnagyobb mestere, aki Poussin klasszikus formakincsét elevenítette fel a XIX. században. Női akttanulmánya valóságos diadala a kontur kifejező erejére redukált klasszikus rajzkészégnek. *Delacroix* művészetéből oly pompás kollektió került kiállításra, amihez fogható Franciaországon kívül sehol másutt nincs. A művész fejlődésének különböző korszakaiból szebbnél-szebb lapokat találunk, köztük nem egy híres, sokszor publikált munkát, mely külföldi kiállításokon is szerepelt. *Delacroix* a romantizmust vitte diadalra, a század második negyedének nagy jelszavát és világnézetét, mely a klasszicizmus színtelen plaszticitása és racionalizmusa után a Rubens példájától inspirált kolorizmust és az érzéssel, szenvedéllyel, bizarr tartalommal telített kompozíciót követelte. A klasszicizmus absztrakt távlatait élettel és vérrrel telített lüktető, lobogó erő váltotta fel. *Victor Hugo*-nak, a nagy költőnek és a romantika irodalmi „megalapítójának” jelentékeny rajzkészégét több lapból ismerhetjük meg. A rejtélyest és fantasztikusat kedvelő romantikus szellemnek jellegzetes megnyilatkozásai. *Daumier*-nek négy rajza igazi mesterműve a század — és talán a művészettörténet — legszenialisabb, legexpresszívebb rajzművészetének, aki mint hírlaprajzoló és napi események karikatúristája a rajz frappáns, virtuóz készségét és a legintenzívebb megfigyelőképességet egyesítette magában. Rajzaiban a modell külső megjelenésének felületességén keresztülhatolva, kérikelhetetlenül rávilágít a lélek és szellem, a benső összes mozgató rugóira. Látszólag gondtalanul odavetett egy-egy vonásával olykor az emberi kreatúra vonagló tragikumát idézi fel.

A század második felében rendkívül fönlendült tájképfestészet első törekvéseit a „barbizoni iskola” néven ismert művészcsoporthoz realizálta. A régi hollandiai tájfestők sötét tónusában, de egészen modern diszpozícióval megteremtették a „paysage intime” nevű képtípust, mely a természetet heroikus felmagasztalása nélkül, a maga tiszta, keserűen valóságában örökíti meg. A meglátás annyira újszerű volt, hogy *Gautier*-t, a „l'art pour l'art” jelszóba foglalt esztetikai irány első megfogalmazóját, egy artiztikus

világnézet nagykulturájú expozensét, arra a kijelentésre ragadtatta, nincs is természeti szépség, hanem csak művészeti szépség van, — a természet, a táj, nem is szép, széppé csakis a táj-kép teheti. Látszik ebből, hogy a természetnek staffage-nélküli, eszmei tartalom nélküli való, csak tisztán magamagáért való ábrázolása, oly meglepetésszerűen hatott, hogy igazolására szinte körmönfont konstrukciót kellett teremteni. A barbizoni művészcsoporth valamennyi jelentős mestere képviselve van a bemutatott. *Millet*-nek, *Corot*-nak ugyancsak szépszámú rajzát láthatjuk. *Corot* finom tájkompozíciói közül kimagaslik a „parasztokkal beszélgető lovas” remek szénrajz, melynek futólagosan odavetett vonásain rendkívül finom, melankolikus hangulat ömlik végig. Szemben a barbizoniak tájfestészetével és *Millet* parasztképeivel *Guy*s nagymestere a párizsi mondain-életnek, a divat krinolinok, pelerinek, habos, csipkés eleganciájának, a Bois-beli flirtnek, pompás fogatoknak, lovasoknak és táncosnőknek. Virtuóz toll- és ecsetvonásokkal vetette papírra korának jellegzetes társaséletét.

A *Courbet*-ben összpontosuló realista törekvések után, — a természet mintegy objektív művészeti vetületei után, — *Manet*, *Monet*, *Renoir* művészetével indul hódító útjára az impresszionizmus és a plein-airizmus. A természetnek szubjektív felfogású, racionalista illuzionizmust és racionalista komponálást mellőző felfogási módja, mely a természeti fény- és atmoszferikus hatások színbeli megérzéskítésében látta főproblémáját. A kiállításnak idevágó anyaga oly káprázatosan szép és bőséges, hogy lehetetlen-ez ismertetés szűk keretei közt valamennyi példára felhívni a figyelmet. Csak a legnagyobbakat regisztráljuk: *Manet* és *Renoir* pompás kollektióit. Ismert festményekhez való tanulmánylapok, rajzok, aquarellek szebbnél-szebb csoportja. *Manet* „spanyol táncosok” c. lapjának egyik alakja *Lola de Valence*, korának híres táncosnője, kit remek festményben is megörökített. *Baudelaire* verset is írt e festményre, melynek végsőorait idézzük: „...on voit scintiller en *Lola de Valence* le charme inattendue d'un bijou rose et noir”. Az impresszionizmust követő generáció képviselői közt első helyen áll *Cézanne* több művével, továbbá *Signac*, *Seurat*, *Gauguin*, *Rodin*-nek, a nagy szobrásznak, remek rajzai, köztük egy híres tanulmánylap *Mme Séverine* portrait-szobrához, már századunkba vezetnek át. A legmodernebbek — *Gleizes*, *Léger*, *Picasso* (az utóbbinak kubisztikus periódusát megelőző időből való rajza) — egy-egy példájával zárult a páratlanul nagyszabású bemutató.

DR. HAJÓS ERZSÉBET

* Repr. a *Magyar Művészet* III. (1927) évf. 5-ik számában a 269., 270. és 273. lapokon.